

MORNAR

POUČNI I ZABAVNI LIST ZA POMORSKI SVIJET

SUŠAK

1 FEBRUARA 1938

GODINA X.

BROJ 2

ČUVAJMO JUGOSLAVIJU!

MISLIMO NA KRALJA MUČENIKA!

NE DAJMO DA NAM TA RANA ZARASTE!

SADRŽAJ:

Vinodolski: Od Carigrada do Berlina. — Dundo Simo: Gajetunski razgovori. — V. C. E.: Barun Milan Turković-Kutjevski. — Sedam pitanja. — Mornar: Naši umjetnici u tuđini. — Lujo Dorčić: Izlet u svemir. — Barba Šime: Stari istarski sabori. — Lujo Dorčić: Šta će biti od ekspedicije „Sjeverni Pol“. — Što je ovo? — Br. M. Šta.: Iz bilježaka jednog pomorca. — Odgovori na sedam pitanja. — Stari i mladi.

POJEDINI BROJ DIN 2.50

GODIŠNJA PRETPLATA DIN 30.—

ZA MORNARE DIN 24.—

Širite i pretplaćujte se na

»Mornar«

**DOBRO
I NARAVNO VINO**

Koristi zdravlju

Krijepi tijelo

Jača duševnu snagu

**VELETRGOVINA VINA
BRAĆA MATELJAN
SUŠAK**

IMA SAMO TAKVA VINA

Osnovano 1876

**MIKULIČIĆ i KULAŠ
TRGOVINA MIRODIJA
BOJA i LAKOVA
PARFUMERIJA
SUŠAK**

**„PROSVJETA“
KNJIŽARA I PAPIRNICA
PALAČA PRAŠTEDIONE**

Pisaći pribor za urede
škole i domove

TRGOVINA I PARFUMERIJA

**„IBIS“
S U Š A K**

TRG KRALJA ALEKSANDRA BR. 2
Brzjavi: IBIS — SUŠAK

TVORNICA POKUĆSTVA

I. I. NAGLAS

LJUBLJANA

OSNOVANA 1847.

Pekarna i Slastičarna
I. O. Tomasini - Sušak

Strossmayerova ul. 10

Vlastita zgrada.

Proizvadj svakovrsno pecivo i slatkiše,
preuzima narudžbe za razne svečanosti.

Kap. Antun Babarović

Brodovlasnik i Pomorski agent
SUŠAK

Pošt. pretinac 57. Brzjavi: Babarović
Telefon: Ured 1-78 — Kućni 3-19

Parobrod „IVAN“ 2150 tona nosivosti
Parobrod „Anton“ 2500 tona nosivosti
Parobrod „PRINC PAVLE“ 8200 tona nosivosti

**R. I. Vrignanin - Stojanović
SUŠAK**

Trgovina šivaćih strojeva,
galanterijske, porcelanske i
staklene robe,
te sokolskih predmeta.

Brzjavi: „Vrignanin“ Sušak.

ANTE KALPIĆ

SUŠAK, Skerličeva ul.

Palača Kontinental

Skladište suhomesnate robe, masti,
salame i konzerviranog mesa.

Zastupstvo tvornica: Ivan Gregurić i
Drug, Križevci i P. J. Klefiš, Jagodina.
Sve prvorazredna roba uz najniže cijene.

Gjуре Šikića Sinovi

Tvorničko skladište papira i pribora za pisanje

Konfekcije papira i papirnatih vrećica

DAVOR I TOMISLAV ŠIKIĆ

Poslovnica i skladište: Ružičeva ulica 15
Račun kod Poštanske štedionice broj 35023
Tekući račun: Prva Hrv. Štedionica fil. Sušak

Transportno, skladišno i otpremničko poduzeće

GUSTAV BRELIĆ

SUŠAK

Pomorska Agentura

Telefon int. 23 - Brzjavi: Breg.

Pošt. pret. 134

Manufakturna i kratka roba
k „Paunu“ - V. Dakić
SUŠAK, Tomislavova ul. br. 4.
RIJEKA, Corso 3.

Veliki izbor. Solidna i brza podvorba.
Umjerene cijene.

I. R. MILOŠ

Trgovina mješovite robe
SUŠAK, Strossmayerova ul.

TRGOVINA DELIKATESA, VINA,
LIKERA I JUŽNOG VOĆA

Josip Smerdel - Sušak

Telefon 85.

Obskrbljivanje brodova svim živežnim
namirnicama uz najpovoljnije cijene.

**PRŽIONA KAVE
Bezalkoholno piće „BAKOKO“**

Trgovina željeza

Milan Fürst - Sušak

Preporuča bogato skladište željeza, lima,
čavala, peći, štednjaka itd.
Solidna podvorba i solidne cijene.

VINKO MIKULIČIĆ

Agenturni i komisionalni posao.
Brašno, Žitarice, Kolonialna roba.

Prva sušačka cvjetarna

IVKA SMOKVINA

SUŠAK, Corso

MESARNA

PETAR BAN - SUŠAK

NOVA TRŽNICA

SHIP - CHANDLER

Koncesionirani obskrbljivač brodova sa
svim živežnim namirnicama i ostalim
potrebštinama iz prvog vrela.

Izlazi jedanput mjesečno

Pojedini broj Din 2.50

Godišnja pretpl. Din 30

Za mornare Dinara 24.—

„MORNAR“

POUČNO-ZABAVNI LIST ZA POMORCE

GOD. X. — BROJ 2.

SUŠAK 1. FEBRUARA 1938.

OD CARIGRADA DO BERLINA

Čini se da je juče bilo, kad je ono jednog dana ušao naš razarač »Dubrovnik« u carigradsku luku, svu iskićenu zastavama turskim i — jugoslaven=skim. I naša bojna lađa bila je sva u zastavama, među kojima se vijao i stijeg našeg kraljevskog doma.

Na razaraču vozili se naš besmrtni Kralj Ujedinitelj i naša Kraljica Marija. Na obali ih je čekao Pretsjednik obnovljene turske Republike, junaki Ataturk. U srdačnom razgovoru dva su vi=teška vladara udarila temelj prijateljstvu, koje će unaprijed da veže obje zemlje. I tako se ispunila prva želja našeg Ujedinitelja: da likvidira jedno dugotrajno neprijateljstvo, da na nj baci velo zaboravi, pa da dva naroda, što su se vijekovima krvarila, započnu nov život u toploj i srdačnoj atmosferi bratstva i ljubavi. To je i uspjelo.

Istom onom zgodom vraćajući se na svojoj lađi iz Kostance, naš se je veliki Kralj zadržao i u Varni, gdje se je sastao s vladarom bratskoga bugarskoga naroda, Nj. Veličanstvom kraljem Borisom. I taj sastanak donio je blagoslova, jer je malo poslije zapečaćen bratskim vječnim prijateljstvom obaju naroda. I tu je miroljubiva politika našeg Kralja Ujedinitelja slavila pobjedu.

Naš Kralj htio je da na tom putu pođe naprijed, ali ga je zadržala ubojnička ruka, koja mu je pretrgla život u godinama najljepšim.

Život naroda tekao je dalje, a tako i politika našeg kralja, koja je može se reći okrunjena nedavnim putem našega Ministra Pretsjednika u Berlin.

Doček, što ga je naš Premijer doživio u Berlinu zaista je bio veličanstven. Od Vode Adolfa Hitlera pa do posljednjeg čovjeka ne samo u Berlinu nego i u čitavoj Njemačkoj, svi su se natjecali da našemu Ministru Pretsjedniku i njegovoj gospođi iskažu što veću počast. A ta počast išla je u prvom redu našu jaku Jugoslaviju, naš sveukupni narod. A išla je i uspomenu našeg neumrlog Kralja, jer se ono veličajno slavlje odvijalo kao pod sjenom Njegovom, On je i tome djelu pripravio put.

Možemo biti sretni i zadovoljni tom politikom, koja iako nam stiče nove prijatelje, ne gubi stare, one oprobane. Pravo su pisale česke novine »Pražsky Narodny Listy« tom prilikom: »da je jedna od najprijatnijih stvarnosti činjenica, što je Jugoslavija naša (češka) najstarija i najbliža saveznica i što se u prisnoj saradnji s njom može učiniti mnogo za opće stišavanje i pojačanje međusobnog povjerenja u cijeloj srednjoj Evropi.« Na kraju tog članka kaže se da se može očekivati da će dr. Stojadinović izvršiti jedan koristan posao.

Posao — dodajemo mi — koji će biti od koristi ne samo našoj Jugoslaviji već i svim njenim saveznicima.

Vinodolski.

Gajetunski razgovori

Zima. — Ledeno more. — Čudo od žene. — Brodolom »Srđa«.

Čiča nas je zima tako blokirala u domovima našim, da nismo nekoliko večeri izlazili na naš običajni kvartin. Kad smo se opet našli, razgovor se vodio samo oko zime, kojom nas je počastila nova godina, već pri svom prvom nastupu.

— Tri Kralja! Prvo će bez mesa, nego bez bure, — zamudrova kapetan Pepić.

— Mora da je i na sjeveru zaprašilo po svih sedamdeset i sedam zakona, kad nam odanle dolijeću one neke kukure svilorepe, — reče Barba Mate.

— Dolijeću i divlje patke, — nadometne naš Vicko. — Nego slaba im od toga korist, pošto ih — kako čujem — čeka ovuda nekoliko stotina lovačkih pušaka, da ih obore.

— Dočekalo ih je i smrznuto more kod Solina i Dubrovnika. E, zima, zima, da bi je kuga udavila — to joj je moj blagoslov! Imao je pravo

pokojni stari Bare! Koliko li mu se puta otela: Eh, da mi je sv. Petru privezati »ankoru« i duboko je zagrepsti na dno morsko, da dobri topli svetac ne može više ni naprijed ni natrag! A dolazi mi u pamet i stari Pići. Jedva bi se u augustu pokazale prve smokve, a on stao da se trese. — Što vam je, Pići? Tresete se kao da vam je »febra«. — Čutim zimu, sinko! E, zima!

— Ama što mi to kukamo ljudi! — oglasi se nato kapetan Jadre. — Vi govorite o zimi, a što će tek o njoj da kaže ona Škotkinja, Izabela Hutchinson?

— Koja je pak ta gospođa? — upita naš Vicko.

— Nije gospođa, već gospođica. Od svoje prve mladosti bavila se sakupljanjem biljka, pa je tako jednog dana zašla čak i u Grönland, a poslije i u Aljasku. Tu je sakupila svu silu najrjeđih biljka i kad je htjela da se vrati, a to najednom nastu=

pila strahovita arktička zima a i polarna noć počela polako da se spušta. Da prezimi u onom očajnom kraju, na to nije mogla ni pomisliti. Htjela je što prije da stigne u Point Barow, otkud je za koji dan imao da otplovi u Kanadu posljednji parobrod. Ali Eskimi bojeći se sniježnih vijavica nisu htjeli da je prate. I nije joj ostalo drugo nego da od njih kupi nekoliko pasa i da sama krene prema istoku. To je i učinila. Vratolomnom brzinom jurila je po onoj bijeloj pustinji gonjena strahovitom burom i mećavom. Stigavši do mora nabavi od Eskima nekakav čamac, kajak, i zavesla prema Cap Barowu. Po strahovitom nevremenu stigla je napokon u Cap Barow, ali prekasno: parobrod, kojim je imala da otplovi, bio je krenuo već prije tri dana. Što sada? Preostala joj je još jedna jedina nada: probiti se do Herchalova otoka, koji podržava avijonsku vezu s Kanadom. Sve bi nekako išlo, da nije već polarna noć razastirala svoja crna krila po onoj ledenoj pustinji. Ali gđica Hutchinson ne zna za strah: opet je od Eskima nabavila saone i nekoliko pasa i jurnula naprijed. I zaista poslije duge naporne jurnjave od nekoliko burnih dana ona se napokon dokopa Herchalova otoka, na sreću uhvati posljednji avion, što je od onud kretao za Kanadu i stiže u Edmonton gdje je dočekana neopisivim slavljem. A kad se vratila u rođenu Škotsku, gdje su je već svi držali mrtvom, priređen joj je pravi trijumfalni doček. Priznat ćete da je ta gospođica osjetila što znači prava zima!

— Doista hrabra žena i vrijedna istraživačica! — primijeti neko.

— A kako je pak bilo neki dan onim našima na Šeldi? — natuknu kapetan Pepić, i razgovor okrene na »Srd«, parobrod »Dubrovačke Plovidbe«. — I opet magla — ta ljuta krvnica svih pomoraca! A uz to i strašno nevirijeme, snijeg, vjetar. Brod je plovio uz rijeku Šeldu lagano, oprezno. Već je na domaku Anverse, gdje će da iskrca 5.700 tona pirita, što ga je ukrcao na Kipru. Plovljenje od Kipra do ušća rijeke prošlo je bez većih nevolja, iako je more na mnogim mjestima bilo prilično uzburkano, što u ovo zimnje doba nije nikakvo čudo. Plovi brod uz rijeku, na mahove daje propisne znakove, snijeg mete, no iako se ne vidi prsta pred nosom, niko na brodu ne sluti na zlo. Kad najednom — od nenadanog se udara krma sva ustrese. Najurio na nju neki nepoznati brod — (kasnije se ustanovilo da je to bila švedska lađa »Haga«) i nestao u magli... Komandant Nardelli, koji je čitavo vrijeme stajao na zapovjedničkom mostu, potrča što je brže mogao prema krmi da vidi, kolik je kvar učinjen i odmah razabra da je brod izgubljen. I kad vidje da se za spas lađe ne može više ništa, pozva ljude da spuste čamce. Kako je brod naglo tonuo, pošlo je mornarima za rukom da spuste jedan sâm čamac. U njemu je našlo mjesta 14 ljudi. Ostali su poskakali u vodu. Sreća što je u blizini bilo nekoliko brodova, koji su smjesta udesili sve da brodolomce spase.

— Dvojica su ipak nastradala, — primijeti Vicko.

— Pravo je čudo Božje da nije bilo i drugih žrtava, — odgovori kapetan Jadre i nastavi: — Voda je bila tako studena, da spaseni mornari

imadu da zahvale svojoj jakoj konstrukciji i otpornoj snazi, što su ostali u životu. Za jednoga od poginulih drži se da je u zadnji čas otišao pod pramac da spase nešto svoga, pa eno — nastradao. Drugi je možda nezgodno skočio u vodu pa se onesvijestio. Ili se je pak smrznuo u vodi.

— A što pričaju inače brodolomci. Čitam da su se vratili kući — reče Vicko.

— Ne pričaju mnogo. Potišteni su i zamoreni a i nerado se sjećaju onih strašnih trenutaka.

Naš Frane Lomigorić...

— Ajde, Frane, pričaj nam nešto veselo! — ponuka ga Barba Mate.

— Baš veselo nije bilo, nego kad već hoćete, kazat ću vam. Plovili smo iz San Franciska u Jokohamu. Na brodu smo imali kuhara nekog Amerikanca, koji nas je neprestano zadirkivao, a najviše mene. Jedne večeri na kaštelu pristupi on k meni pa će mi:

— Gle! Ja ću tu na taj komad željeza položiti svoju otvorenu desnicu, a ti možeš po njoj svojom šakom, ako hoćeš što većom snagom, a ja ti se već unaprijed kunem, da ne ću osjetiti ama nikakve boli.

Ja sam se samo nasmijehnuo.

— Ajde, da vidimo, — rekoh.

Bilo je doba »gajetuna«, pa se oko nas stvorilo čitavo kolo dōkonih mornara. Amerikanac položi ruku na željezo, a ja stisnuh šaku, da ću svom silom po njegovoj, kadli u taj mah Amerikanac istegnu svoju ruku, a moja pade na željezo tolikom snagom, da sam vidio sve zvijezde, čak mi je na nekoliko mjesta na ruci vrcnula i krv.

— Ali za Boga, Frane, kako si mogao da mu tako ludo nasjedneš?

— Pričekajte. U Jokohami iskrcao se onaj Amerikanac, a ukrcao se drugi. Taj se neprestano kladio. — Evo divne zgođe, pomislih, da se osvetim Americi za onu poparu, što mi ju je skuhaio onaj njen čovjek. I ne razmišljajući dugo ja ću jedne večeri na kaštelu od broda tom drugom Amerikanacu:

— Slušaj, moj boy! Ja znam da je u tebe snaga strahovita, ali i moja otpornost nije ništa slabija. Da se kladimo za deset dolara: ja ću pružiti svoju otvorenu ruku na bilo što, a ti onda po njoj što jače možeš. Ne osjetim li na ruci boli, ti ćeš meni deset dolara, inače ja tebi... Hoćeš li?

— Well! — odgovori Amerikanac.

U taj isti mah spustila mi se na lice buha, i ja brže bolje dlanom na obraz, u namjeri da je zgnječim, a moj Amerikanac misleći da ja to namještam ruku za njegov udarac, digne šaku i... svom snagom lupi, ali ne po ruci, koju sam već međuto izvukao, već po mom rođenom obrazu. Udarac je bio strašan, krv mi je provalila na nos i na usta, ali okladu sam dobio, jer mi se ruke nije ni dotakao.

— I tako si se ti, Frane, osvetio Americi! — reče Barba Mate s mukom svladajući smijeh.

— Baš tako! — odgovori slavodobitno naš Frane iz Lovrana.

Dundo Simo.

Barun Milan Turković - Kutjevski

Kad smo omo prije nekoliko godina u ovom našem listu prikazali njegovu knjigu »Iz Londona u Filadelfiju«, napomenuli smo, da je ime Turkovića povezano ne samo s našim krajem već i s našim morem. Da ne govorimo o dalekim predima te odlične rodoljubine porodice, koja vuče svoju lozu ispod Nehaja-grada, podsjetit ćemo naše čitaoce samo na to, da je pokojni otac baruna Milana, Vjenceslav Turković, negdje sedamdesetih godina sagradio pet jedrenjaka, ali ih nije nazvao ni »Giustizia« ni »Biondina« ni »Zia Caterina«, već ih je okrstio našim dragim hrvatskim imenima: »Tri brata«, »Tri sina«, »Kraljevica«, »Karlovac« i »J. J. Strosmajer«. Poslije, kad se pokazalo, da se jedro ne će moći da odhrva slavodobitnoj pari, čuveni je principal Vjenceslav Turković bacio po-

gled na kraj, na predjel jedan, gdje bi mogao da dade maha svojoj vanrednoj energiji, svom pro- nicavom i poduzetnom duhu. I povukao se u Sla- voniju, u Kutjevo, gdje su najprije on, a za njim njegovi sinovi, naročito barun Milan, jedno može se reći zabačeno, pusto imanje digli do uzornog gospodarstva, kome se dive — možemo s ponosom da kažemo — svi stručnjaci u Evropi.

U tom intenzivnom radu baruna su Milana za- tekle visoke godine: 4 ovog mjeseca februara na- vršit će osamdeset i jednu. I uvijek čil i vedar! A što je najviše, neumoran u radu! Otkad je izišla njegova knjiga uspomena »Iz Londona u Filadel- fiju«, knjiga, koju je naša kritika vrlo pohvalila, izdao je cijeli niz radnja, što zasjecaju u razna područja, kao: »Prošlost opatije b. dj. Marije de Gotho seu Kuttyeva«, »Der Cistercienser Orden im Königreiche Jugoslawien«, »Dedicatio zu der 800 jähr Gründungsfeier der Cisterc. Abtei Stična«, »Povijest opatija reda Cistercića«, »Antemurale Christianitatis«, »Krajiške imovne općine«, »Kra- jiška investiciona zaklada«, »Die ehemalige kroat.- slavon. Militärgrenze«.

Ali barun Milan Turković nije još odložio pero. Domalo će izići iz štampe njegove uspome- ne, u kojima ima dragocjene građe, kojom će se moći da posluži svaki naš kulturni radnik.

Tako Milan Turković! Dok drugi šezdeset pa i pedestgodišnji »starčići« samo jamraju spomi- njući prošle »lijepce« dane, barun Milan, mor- ska korenika, iako gleda na prošlost, ne pušta s vida sadašnjost ni budućnost, prema kojoj i u ovim svojim visokim godinama stupa s puno pouz- danja i vjere, da naš cjelokupni narod i čitavu ovu našu lijepu Jugoslaviju čekaju — bude li pameti na jednoj i drugoj strani — dani sve veće sreće i slave.

Živ nam bio!

V. C. E.

CRNOMANJASTE I PLAVE

Na parobrodu. Treći časnik strojar kleo se da je čitao neku američansku statistiku, u kojoj stoji, da su blondinke mnogo nježnije, umiljatije, pokor- nije i skromnije od crnomanjastih.

Kuhar, koji je uzeo nedavno za ženu neku li- jepu, ali vragometnu crnku, tek što se vrati kući, dade joj nešto novaca i posla je k brijaču, da je — blondira...

*Gurmani i poznavaoци
odličnog napitka piju
redovito samo*

RAMIKU KAVU i RAMIKU ČAJ

Velepržiona MARIO MIKULIČIĆ-RABIĆ - Sušak
Uvoz najfinijih vrsti kave i čaja

Sedam pitanja

1. Koliko stanovnika ima Vladivostok?
2. Koje su one dvije luke u Aziji, na koje Japanci bacaju oko?
3. Kako se zovu tri velika nestala kontinenta?
4. Otkuda potječe riječ — pošta?
5. Gdje leži ostrvo Pantelleria?
6. Kad je Rijeka postala prvi put slobodnom lukom?
7. Koliko bi godina trebalo svjetlu, da iz najudaljenijeg mliječnog puta dopre do naše zemlje?

(Odgovore na sedam pitanja maći ćete na str. 8.)

Naši umjetnici u tuđini

Pored nastojanja naših upravnika u zemlji, ima još nešto, što nam u tuđini diže lijepo ime Jugoslavije naše. To su naši vrijedni umjetnici.

Naši vajari priređuju u inostranstvu izložbe s uspjehom, neki su od njih kod natječaja za razne

nosi po čitavom svijetu slavu svoju, a uz to širi s najvećim uspjehom i najljepši glas našega troimena noga naroda? Pod kojim se god meridijanom pojavljuje, u kojoj god dvorani daje maha svome božanskom nadahnuću — stalan je da će ubrati buru

Zlatko Baloković (lijevo) rukuje se s Pretsjednikom Jug. Radio-Sata u Chicagu g. Marčanom iz Sušačke Drage.

spomenike ostali pobjednici, a i svaki čas čujemo da je koja naša pjevačica ili plesačica u metropolama Evrope ili Amerike postigla silan uspjeh. To isto vrijedi i za razne naše kazališne umjetnike, kompozitore itd. A što da kažemo o našem čuvenom umjetniku violinistu Zlatku Balokoviću, koji raz-

aplauza i prodičiti svoju zemlju jugoslovensku. Nedavno, zapravo 5 decembra, odsvirao je jedan od svojih divnih programa preko stanice WGES, Prvog Jugoslavenskog Radio-sata u Chicagu. Slušaocce tog programa pozdravio je naš veliki umjetnik krasnim govorom, iz kojega vadimo ovo:

»Vama će bez dvojbe drago biti čuti, da se još nikada toliko o Hrvatima, Srbima i Slovencima u Americi čulo i pisalo nije kao ove godine. Hrvat Vanka slikao je u maloj Pittsburghskoj crkvi freske u narodnom stilu, pa je njegovoj umjetnosti veliki, popularni magazin »Times« posvetio cijelu stranicu. 80-godišnjica Srbina Tesle našla je odjeka diljem cijelog svijeta. Ko se ne bi divio tome čudu, kojeg izumi su ovjekovječeni i čuvani od stotinu patenata! Štoga Slovenac Adamič piše, od interesa je u cijeloj literarnoj Americi. Hrvatica Zinka Kunc nasljeđuje plašt jedne od najvećih pjevačica svijeta vremena — Milke Trnine — kod Metropolitan Opere u New Yorku.

Ja sam imao čast biti izabran od najvećeg Američkog komponiste, John Akler Carpenter, za interpretiranje njegovog krasnog koncerta, kojeg će ove sezone izvoditi sa glavnim američkim orkestrima. Rezultat te jedino uspješne kulturne propagande je očigledan. Amerika se sve više zanima za nas. Mjesto, da nas se omalovažava, mi počinjemo zauzimati mjesto, koje ćemo tim časnije

ispunjavati čim za isto pripravniji budemo. Mi sa naše strane moramo da gledamo pokazati se harni toj velikoj zemlji, koja nas je gostoljubivo primila.

Ja ću na pr. na mojoj proljetnoj turneji u Evropi koja počinje 15 ožujka (March) u mom rodnom Zagrebu i koja me vodi kroz Čehoslovačku, Austriju, Belgiju, Bugarsku, Grčku, sve do Carigrada i Angore, na svakome koncertu, kad samo mogu, izvoditi koje simfonijsko Američko remek djelo, kao što ja u Americi izvodim kod mojih koncerata koje Jugoslavensko djelo.

Eto, jedne od mnogih niti, koje će nas još više zbližiti. Moje gusle koje će vam zapjevati buduće nedjelje 12 decembra u velikoj Orchestra Hall (220 So. Michigan Ave., Chicago) pjevat će glasom rodne vam grude, a ponijet će sa mnom u domovinu sve najčišće i najbolje što vam leži u srcima a to je: ljubav i odanost prama stoljetnoj i zajedničkoj nam rodnoj grudi.«

To nam eto poručuje Zlatko Baloković, proslavljeni sin našega naroda.

Mornar.

Izlet u svemir

Imadu ljudi i takve željice: da im se je malo prošetati svemirom, onako od zvijezde do zvijezde, od planeta do planeta! Ali kako? Avionom? To prenosno sretstvo ne dolazi u obzir. Ide presporo, a nama za jedan onakav izlet trebala bi mnogo brža vozila. Da se stisnemo u kakvo orijaško tane, pa da nas bace u zrak brzinom od kojih 40.000 km na sat! I to je za nas premalo. Ne ostaje nam nego jedno sretstvo i to, da se čvrsto uhvatimo za trak svijetla pa da nas on ponese, kud nas želja vuče. Ajde dakle, poslužimo se tim prenosnim i vanredno brzim sretstvom. Eto, već smo se uhvatili za nj i on nas je već položio na mjesec. To je išlo brzo: trajalo je malo više od jedne sekunde. Divna brzina! E sad kad znamo, kako se brzo putuje, a mi — samo naprijed! Do sunca! I onamo ćemo brzo da stignemo, u samih osam minuta. Kud ćete brže! Treba samo da se obavijemo kakvom tvari, koja ne propušta toplinu, i sve će biti dobro. Sa zemlje smo krenuli točno o podne, a točno o podne i osam minuta već smo na suncu. Bogme veliko je sunce. Da ga položimo na kakav orijaški kantar, našli bismo da teži ništa manje nego 1879 oktiliona kilograma. Pitat će kogod: koliko je to — 1879 oktiliona kg? U brojevima izraženo izgledalo bi to ovako: 1879,000,000,000,000,000,000,000,000. Evo — sad znate! Ili, recimo — vi imate jednu sitnu kuglicu, što teži sama tri grama. Ta kuglica od tri grama pretstavlja vam našu zemaljsku kuglu. Pitanje je: koliko bi imala da teži kugla, koja bi pretstavljala prema tako maloj zemljici — sunce? Odgovor: da se održi točan razmjer, sunčana kugla imala bi da teži jednu tonu. (Zemlja 3 grama — sunce: jednu tonu!)

Kad se čovjek bavi astronomijom, salijeću ga često i vrlo čudesna pitanja. Tako mi svi znamo, da se naša zemlja sa svim ostalim planetima vrti oko sunca. Što bi se dogodilo, da se koji od tih planeta najednom zaustavi? Odgovor: Svom bi se si-

lom srušio na sunce, jer je privlačiva sila sunca upravo neizmijerna. Uхватimo se opet za onu našu svijetlu zraku i odletimo na planet Merkur, koji je najbliži suncu. Toplina je na tom planetu upravo nepodnosiva, zato se vinimo do njegove susjede, Venere. Venus je u mnogo čemu slična našoj zemlji. Neke njezine gore dosežu visinu od 44.000 metara! Sa Venere preletimo na Mars. Usput bacimo jedan poljubac našoj miloj braći na zemaljskoj kugli. I tako od planeta do planeta, i eto nas na Jupiteru, koji je 1300 puta veći od naše zemlje. Ima devet mjeseca, ali od sunca prima 27 puta manje svijetlosti nego li mi. Jupiteru treba 30 godina da prevali svoj put oko sunca, znači da njegova godina traje 30 naših. Dotakli smo se Urana, i eto nas na Neptunu, koji prima 1300 puta manje svijetla od naše zemlje. Njemu treba 164 godina da obiđe sunce, dok njegov susjed Pluto mora da leti punih 249 godina, da prevali svoj put oko oca sunca. Tako da na onom planetu svako godišnje doba traje ništa manje nego li 62 godine.

A sunce? Miruje li bar ono? Ne miruje! I ono leti uvijek naprijed. Kuda ide? Otkuda dolazi? Koliko se vijekova nalazi u gibanju? Koliko ima još puta da prevali? Sve nam je to za sada još nepoznato.

Lujo Dorčić.

MALI OD FOGUNA

Brod je u luci. Božman je negdje na kraju naša prašio hlače pa ih je dao malome od broda da mu ih ispraši. Mali uzeo nekakvu toljagu i lupa po njima, da sva paluba odjekuje na daleko. Prolazi onuda kuhar pa će mu:

— Pa već nema na tim hlačama ni jednog praška. Čemu da još po njima lupaš?

Mali odgovori:

— Ostavite vi mene! Uživam, da je milota. Lupajući po božminim hlačama mislim da lupam po njemu samom...

Stari istarski saborići

Čitamo u novinama da su neke dalmatinske Bratovščine imale u davno vrijeme izvjesne privilegije. Bilo ih je, koje su imale pravo da na dan svoga sveca zaštitnika ili u koji drugi određeni blagdan oslobode po jednog kažnjenika. To im je pravo dala Venecija.

Bratovščina bilo je i u Istri. Bilo ih je i na istarskoj mletačkoj teritoriji. Da li je Republika i njima podijelila kakav naročiti privilegij, nije nam poznato. O našim se istarskim Bratovščinama zna da ih je bilo u svakoj župi, gdje god i po dvije i po tri. Bratovščine su vodile i zapisnike o svome poslovanju. Neki od tih glagolskim pismenima napisanih spomenika stigli su i do nas. To su dragocjeni dokumenti. Objavljeni ih je samo nekoliko, dok većina njih još uvijek čeka u raznim arhivima da ih neko izvede na svijetlo dana.

Svrha tih naših starih istarskih Bratovščina bila je u prvom redu — spas duše njenih članova. U drugom redu nastojale su Bratovščine da olakše život svojih članova, naročito onim popovima glagoljašima, koji nisu imali posebnih beneficija, ni kakvih drugih stalnih prihoda. Beneficije imali su redovno plovani (župnici) i kanonici. Ostali morali su da se za sebe sami brinu. U godinama gladnim Bratovščine bi dijelile nevoljnima hranu i novaca, ako ih je bilo. S druge strane pojedinci bi u svojim oporukama ostavljali svojim Bratovšči-

nama zemlje, stoke itd. I zemlja i stoka davala se u zakup, a dobivena zakupnina pisala bi se Bratovščini u dobro.

Bratovščine su nosile ime svoga sveca=zaštitnika. Otuda i Bratovščina Sv. Mikule, u kojoj su se skupljali većinom naši mornari.

Bratovščine su imale i svoga starješinu i po tri odbornika, koji bi vodili račune. Sačuvane su nam kvaderne Bratovščina u Boljunu, Roču itd.

Narod je imao svoje suce i župane, imao je svoje statute i notare, ali sve to nije im pružalo gotovo nikakve zaštite protiv samovolje feudalne gospode. Tek u krilu svojih Bratovščina narod je često davao oduške svome ogorčenju nad nepravdom, kojim je izložen i danju i noću. Okupljen u maloj crkvi, pred licem Bogorodice ili kojeg drugog sveca=zaštitnika, nesretni je svijet iznosio svoje jade i tražio načina, kako da im doskoči. I pošto bi svak rekao svoju, i pošto bi i starješina digao svoj glas a za njim i župan, stupio bi pred oltar pop i s nekoliko dobrih i razumnih riječi nastojao da ulije nešto vode u vatru svojih ogorčenih »braćenika«. Njegova bi riječ redovno djelovala umirujuće, ali katkada, u danima, kad bi se u narodu žuč prelila, ljudi bi se digli u otvorenu bunu, i udarili na grad svojih gospodara. Nerijetko bi se dešavalo te bi ih predvodio glavom sâm njihov pop.

Barba Šime.

Što će biti od ekspedicije „Sjeverni Pol“?

Kad se navršilo dvjesto dana, otkad su ona četiri neustrašiva Rusa zaplovila polarnim morem, komandant stanice, Ivan Papanjin, dao je bezžičnim putem izvještaj o dojakošnjem radu svojem i svojih drugova. Taj je rad mnogostran, okrunjen obiljem sabranog znanstvenog materijala. Njihova ledena »lađa« nalazi se sada u blizini grönlandske obale. Opažanja na santi, veli Papanjin u svome izvještaju, skopčana su s velikim poteškoćama i traže veliku ustrajnost i upravo nadčovječji napor. Pomicanje svoje, tri metra debele a dva kilometra široke sante od Pola pa do Grönlanda proučila je ekspedicija u tančine. Na 15 mjesta izmjerili su dubinu oceana, na 62 mjesta izvršili su ostala hidrološka opažanja. Naročita pažnja posvećena je morskim strujama, zabilježen je njihov smjer i brzina. Ustanovljeno je da u središtu Ledenog Mora postoji dosta bujan organski život. Astronomskih opažanja izvršilo se preko jedna stotina. Papanjin se nada da će 35 utvrđenja magnetskih elemenata, 13 opažanja o sili teže i nekoliko serija opažanja o električnim nabojima dati korisne rezultate.

Čega se ekspedicija najviše plaši? Avionâ koji bi iz časa do časa mogli da dolete po njih, a oni bi još htjeli da ostanu na onoj ledenoj splavi barem do maja mjeseca.

Sva je prilika da će tako i biti. O tome nas barem uvjerava šef ekspedicije profesor Šmidt, koji se nalazi na Rudolfovom Ostrvu i odanle bud-

no pazi na kretanje stanice »Sjevernog Pola«, govoreći da joj u slučaju potrebe odmah pohita u pomoć. Najveća opasnost prijete santi od topljenja, ali stanica će domalo ući u vode, gdje se led ne topi prije maja. Kako je poznato, cijela je grönlandska obala opasana širokim pojasom leda, pa ima manje mogućnosti, da bi se mogla rastopiti sada, negoli je bijaše oda, kada se nalazila usred artika.

A može li se desiti da santa ipak popuca? Može, ali Papanjin i njegovi drugovi ne plaše se ni te eventualnosti. Živjeti se može i raditi i na manjoj santi. Pa kako su hrabri istraživaoci predvidjeli mogućnost da se njihova velika santa raspukne u tri, pa i četiri manje, već su na raznim mjestima pripremili logore, s potrebitim živežem i instrumentima, koji bi im još mogli trebati. Ne nastupe li kakva druga nepredvidiva iznenađenja, santa će stići u predjele, do kojih će moći i ledolomac da se probije i da onu četvoricu dignu i vrati u Rusiju. Ledolomac, koji će to da izvrši, zove se »Jermak«, a providen je i avionima. U najkraće vrijeme krenut će iz Murmanska drugi jedan manji ledolomac »Murmonec«. Na njemu je da posmatra stanje leda u grönlandskom moru i da stupi u izravnu vezu s ekspedicijom na santi, kao da eventualno priredi i aerodrom za pomoćne avione. Međutim, kako je već spomenuto, ekspedicija na Rudolfovom Ostrvu spremna je za svaki slučaj, da svojim drugovima na santi priskoči u pomoć.

Lujo Dorčić.

Što je ovo?

U pozadini svjetionik, desno bok ogromnog broda. Iznad ograde jedna glava, dvije nasmijane oči, što se zagledale u čamce... Ko je to lice — ne znamo, ali za parobrod znamo, da je to naša »Kraljica Marija«.

A luka? Port Said! A oni čamci? To su arapske barke, što izletnicima nude datulje, fino sorijsko grožđe, smokve iz Smirne i razne druge azijske i egipatske đakonije.

Port Said je novi grad, sagrađen u vrijeme, kad se počeo da kopa Suečki kanal. Ja sam u njemu proveo školske praznike god. 1887. Već tada bio je Port Said znatan grad u kome su se ukrštavali gotovo svi tipovi zapada i Levanta. I već tada bilo je ugodno sjedjeti pred kojom kavanom na Marini i gledati kako s vremena na vrijeme ulazi u luku čas s otvorena mora čas s kanala po koji parobrod francuske »Messageries«, engleskog »Peninsulara« ili austrijskog Lloydja. Bilo je među njima i većih brodova, ali i ti su prema današnjim orijašima bili kao neki trabakuli.

Prolazili su parobrodi svih nacija. I tako su iz dana u dan defilovale pred mojim očima sve zastave ovoga svijeta. Sve osim jedne — naše... Nje još nije onda bilo.

Od onih dana minulo je pedeset godina, i mene ova slika prenosi duhom u one daleke dane, i sve mislim: kako bi mi bilo pri duši, da se jednog dana, dok sam pred kavanom Eldorado spokojno čitao »Le Phare d'Alexandrie«, pred mojim očima nenadano pojavio oceanski orijaš s imenom naše Kraljice na provi, nad krmom sa zastavom naših triju boja?

Onda je to bio san, danas je stvarnost.
Neka je od Boga blagoslovljena!

C.

Iz bilježaka jednog pomorca

»... Veliki engleski oceanski parobrod »Cyt of Hawr« prispio je 1934 god. za 24 sata prije nego što je propisivao njegov vozni red. U newyorškom pristaništu ovo je izazvalo cijelu senzaciju, jer po propisu brod ne smije ni pola sata ranije da uđe u luku izuzevši slučajevne bure i nevremena na moru. Ali onaj dan more je bilo sasvim mirno. Kapetan broda odmah je objasnio zašto je cio dan ranije stigao sa svojim brodom iz Evrope. Na brodu se teško razbolio jedan petgodišnji dječak, a brodski liječnik se nije usudio da izvrši na njemu potrebnu operaciju. Pošto je slučaj bio vrlo ozbiljan, brodski liječnik je predložio kapetanu da pusti brod punom brzinom, kako bi čim prije stigli u New York i spasli jedan život. Brod je tada jurio punom brzinom preko oceana i dan prije stigao u New York, gdje je dječak operiran i spasen...«

* * *

»... Mnogi još i danas ne znaju kako je postao poznati signal za spasavanje »S. O. S.« — koji se daje bežičnim brzojavima kada se putnici nekog broda ili članovi kakove udaljene ekspedicije nalaze u opasnosti. Zahvaljujući ovom znaku mnoge

hiljade ljudi su već spasene od sigurne smrti. Mnogi misle da je signal izabran zbog toga što su početna slova engl. rečenice »Save our souls« (spasite naše duše), što nije tačno. To su samo Englezi vješto iskombinirali po već postojećem signalu. Stručnjaci drugačije tumače ovaj signal za spasavanje. Po Morseovim znacima za slovo »s« služe tri tačke. za slovo »o« tri crtice. Tako u slučaju velike opasnosti omogućeno je i laiku da preko bežičnog brzojava dostavi svima stanicama ovaj signal. Isto tako i stanice vrlo lako hvataju ovaj jednoštavan signal i zato su izabrana samo ova 3 slova za signal...«

* * *

»... Najstariji brod na svijetu je engleska ječdrilica »Jeny« od 4000 tona, koja je još 1800 god. puštena u more kod Rankorna u Engleskoj. Engleska javnost prije nekog vremena zainteresovala se za ovog »nestora sviju morskih brodova«, jer je brod promjenio vlasnika. Novi vlasnik je izjavio da je kupnjom veoma zadovoljan, jer je brod još uvijek vrlo jak, brz i izdržljiv, te može da prkosi i najjačoj buri.

Engleski listovi su opširno pisali o istoriji ovog broda, što ga je sagradio jedan penzionirani engleski kormilar uloživši u njega cijelu svoju ušteđevinu. Kapetan Smert kupio je brod, koji je punih 50 godina plovio morem. 130 godina brod radi, te je od vremena do vremena popravljan. Brod ima burnu prošlost. Za vrijeme rata između Engleske i Napoleona I. brod je nosio namirnice i lijekove za ratne brodove admirala Nelsona i spasio jednom posadu od opasne epidemije. Kapetan Smert bio je odlikovan za to.

Poslije se brod bavio manje časnim poslovima, učestvovao je u krijumčarenju robe u Englesku, pa je jedno vrijeme stajao zaplijenjen od države u luci Plimouth. Od prve posade najstarijeg broda na svijetu danas već niko nije živ. U dnevniku broda postoji bilješka da je zadnji član prve posade, umro 1863 god. u dubokoj starosti, bio dugogodišnji kormilar broda. Ovaj najstariji brod na svijetu još i danas vrši teretni saobraćaj između Engleske i Francuske...«

Br. M. Šta—

Odgovori na sedam pitanja

1. Vladivostok ima 150.000 stanovnika. Sloboдном lukom proglašen je god. 1862. Kao ratnu luku počela ga je Rusija utvrđivati tek god. 1876.

2. Na sjeveru Vladivostok, a na jugu engleski Hongkong. Englezi imadu istina još niže na jugu tvrdu luku Singapore, ali nema sumnje da će Japanci, pođe li im za rukom da još većma prošire svoju vlast u Kini, ugroziti ne samo taj engleski azijski Gibraltar, već i čitav Tih ocean.

3. Atlantida, Lemuria i zemlja — Mu. Atlantida se je sterala između Afrike i Evrope s jedne i Amerike s druge strane. U Indijskom oceanu nestao je u pradavnini silan kontinent, nazvan Lemuria. U novije se vrijeme mnogo piše o još jednom kontinentu, koji je nestao u Tihom oceanu. Taj kontinent imao bi da bude — Mu. Međutim naučenjaci drže da je tih propalih kontinenata bilo mnogo više.

4. Riječ **pošta** dolazi od latinskoga — posita. Ali poštanskom su se službom služili i drugi narodi, kao na primjer Egipćani, koji su imali svoju poštu već 2400 godina prije Hrista. A drži se da je i davno prije toga bila u porabi kod Kitajaca.

5. Otok Pantelleria nalazi se u Tuniskom kanalu. Od tuniske obale udaljen je 71 km, a od sicilijanske — 100 km. Italija je taj otok u novije vrijeme utvrdila najmodernijim tehničkim sretstvima, tako da bi u slučaju rata taj »novi tijesnac«, kako ga zovu u Italiji, mogao da ugrozi sve lađe, što bi dolazile bilo sa strane Gibraltara ili Suečkog kanala.

6. 19. novembra 1725. Tada je vladao car Karlo VI, otac Marije Terezije.

7. Od najudaljenije »kumovske slame«, što su je astronomi otkrili, pa do naše zemlje trebalo bi svijetlu 200 milijuna godina.

Stari i mladi

— Ja nemam što da poričem, viknu kapetan. Kakva bi to na brodu bila disciplina, kad bih ja morao da gutam uvrede od ljudi, koje moram da držim na uzdi? Jeste li čuli, što je on meni dobio?

— Jesam, sir. Čuo sam, ali svjedno držim da ste vi ipak neopravdano upotrebili silu. Mogli ste ga dati zatvoriti.

— Što? — poviče komandant. — Mornar O'Relly mene sramoti a ja da ga za nanese mi uvredu nekoliko sati zadržim u zatvoru? Tako vi mislite, zar ne? Gospodine Hutchinsone! Već je godina dana, otkad ste se za moju nesreću uvalili u ovaj brod, na mjesto čovjeka u koga bih mogao da se potpuno pouzdam. Ja sam vas kroz to vrijeme posmatrao i proučavao, pa sam došao do zaključka, da, gospodine, do definitivnog odlučnog zaključka, da vi niste nikakav pomorac. Vi to niste nikada bili niti će ikada biti! U najboljem slučaju moglo bi vas se nazvati nekakvim mekušnim pilotom kome je nada sve milo popovanje. Radije ću da plovim bez ijednog časnika, nego li s vama! Vi niste ni sposoban ni dobar čovjek. Nosite sel!

— Sada nije riječ o tome, dali sam ja dobar i sposoban ili ne, riječ je u ovaj mah o O'Rellyu. U početku krivnja je mogla da bude ili ne bude na njemu, o tome nije na meni da sudim, ali čim ste ga udarili, postavili ste ga u pravo. Budu li me kod

trgovačkog suda pitali, koga da se pokudi, vas, sir, ili mornara O'Rellyu, ja ću, to vam unaprijed velim, kazati istinu.

Komandant stisnu pesti, uzdahnu duboko i stupi korak napred prema Hutchinsonu. Ovaj pažeći na svaku njegovu kretnju trže se naglo natrag i reče:

— Kapetane Shande, vi ste danas već počinili jednu pogrešku. Nemojte da učinite i drugu.

Zapovjednik spusti ruke.

— Tako je! — reče prezirno. — Kad promi-

TURISTIČKI SAVEZ ZA HRVATSKO PRIMORJE I GORSKI KOTAR

Daje besplatno sve informacije o mjestima: Sušaku, Bakru, Bakarcu, Kraljevici, Crikvenici, Selcu, Novomu, Senju, Sv. Jurju, Jablancu, Karlobađu, Pagu, Rabu, Baški, Aleksandrovu, Krku, Malinskoj, Omišlju, Vrbniku, Delnicama, Fužinama, Skradu, i Lokvama.

slim da ste i vi jedan od onog roda, što se danas razmeće po moru, oblijeva me stid. Nije čudo, što je Engleska u ovo vrijeme svijetu na ruglo!

Okrene se naglo i uđe u svoju kabinu zalupivši za sobom vrata.

Odbio osmi kucaj zvona i večernja se straža izmijenila. Hutchinson predade službu trećem časniku Blairu, odredi pravac i osta neko vrijeme gledajući u daljinu. Veče bijaše zaista lijepo. Na zapadu vidjelo se još rumenilo sunca, što je malo prije zašlo.

— Još jednu nedjelju i bit ćemo u Port Lixoes, — reče u neke treći časnik.

— Da, — odgovori Hutchinson kratko.

— Ja držim da će se vrijeme održati. Što mislite vi?

Bubnjajući prstima po ogradi Hutchinson je mislio na onaj razgovor, što ga je jutros imao sa zapovjednikom broda. Pravo je čudo, koliko ga onaj starac mrzil! I ta mržnja traje sve onamo od prvog dana, kad je on, Hutchinson, stupio prvi put nogom na ovu lađu »Hilgelonu«. A Bog sam zna, koliko se on trsio da svome zapovjedniku uđe u volju, i ništa nije pomoglo. Njegove su svjedodžbe odlične, ali one su tu da dokažu njegovu osposobljenje, više negoli njegovu vještinu da zapovijeda ljudima od mora. On to zna, a to zna i komandant. I najednom se osjeti kao utučen.

Uto se i opet pred njime stvori treći časnik. Stajao je pokraj njega i gledao ga. Hutchinson se najedanput trgne i reče:

— Da, ali ja se ipak nadam... (Slijedi.)

GRADSKA ŠTEDIONICA U SUŠAKU

Brzjavni: Gradska štedionica — Telefon broj 2-14

Prima uloške na štedne knjižice i u tekućem računu uz najpovoljnije uvjete. - Podjeljuje zajmove uz hipotekarno, mjenbeno i ino osiguranje. — **Za sve obveze jamči općina grada Sušaka**

ZALAGAONICA DAJE ZAJMOVE NA DRAGOCJENOSTI

Uređuje od 8—12¹/₂ i od 16—17

BRODOVLASNICI GRADITE I POPRAVLJAJTE VAŠE BRODOVE U JUGOSLAVIJI

JADRANSKA BRODOGRADILIŠTA A. D.

BRZOJAV „BRODOPRAVKA“

SPLIT-KRALJEVICA

JADRANSKA PLOVIDBA D. D.

SUŠAK

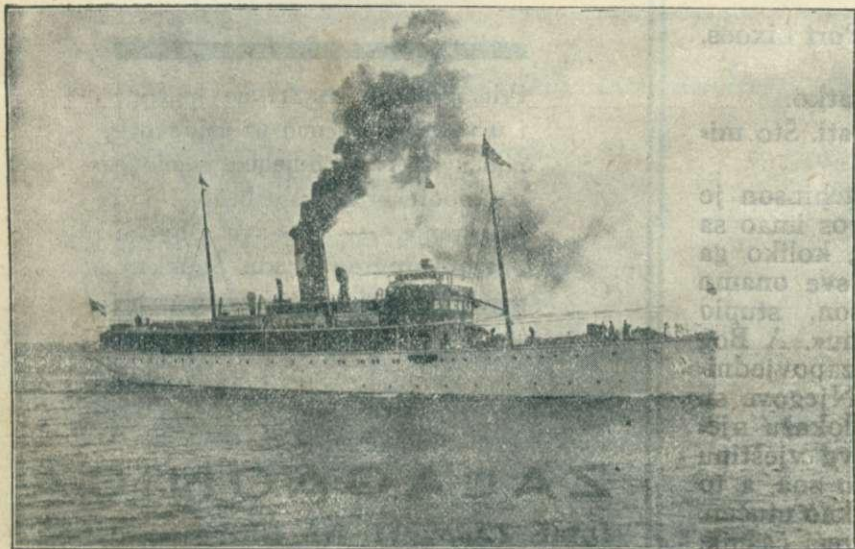
Interurbani telefoni: Direkcije Sušak broj 2-36 i 2-37.
Skladišta: broj 2-17. — Brzjavi: JADROPLOV.

65 PAROBRODA RAZNE VELIČINE

Podržava na 55 pruga redovitu parobrodsku službu u svim pravcima na Jadranskom moru. — Brze parobrodarske pruge za Dalmaciju, te za sva kupališna i lječilišna mjesta jugoslavenskog primorja. — Sedmična ugodna turistička putovanja, osobito prikladna za posjet Dalmacije sa naročitim udobnim putničkim parobrodom. — Udobni salonski putnički parobrodi, dobra posluga.

Redovita parobrodarska služba za Albaniju i Grčku za prevoz putnika i robe

Prospekti i vozni redovi mogu se dobiti kod Direkcije u Sušaku, te kod svih važnijih putničkih ureda u tu- i inozemstvu

PREKOMORSKA PLOVIDBA D. D.

Brzjavi: Prekomorska.

SUŠAK

Telefon: broj 1-08.

TOMISLAVOVA ULICA 5.

Saobraćaj prvoklasnih teretnih
parobroda na sve strane svijeta.

Parobrod „KORANA“

8600 t. nosivosti 5580 t. brutto

Parobrod „REČINA“

8500 t. nosivosti 4732 t. brutto

Parobrod „ZVIR“

8600 t. nosivosti 5605 t. brutto

Parobrod „KUPA“

8100 t. nosivosti 4381 t. brutto